

หูหนวกตาบอด

ความหมาย

หูหนวกตาบอด (Deafblind) หมายถึง ภาวะของบุคคลที่มีความบกพร่องด้านการเห็นร่วมกับการได้ยิน

คำว่าหูหนวกตาบอดในที่นี้เป็นคำเดียวกัน แต่เดิมมีผู้ใช้นี้ในภาษาอังกฤษว่า Deaf - Blind หรือ Deaf/Blind แต่ปัจจุบันนักการศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกาและจากสมาพันธ์นอร์ดิก (Nordic Council) ได้ขอให้ใช้เหมือนกัน คือ Deafblind ซึ่งการสูญเสียอวัยวะรับสัมผัสทั้งสองอย่างนี้ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการด้านต่างๆ ของร่างกายและการสื่อสารอย่างมากด้วย เด็กประเภทนี้มีโอกาสได้รับประโยชน์จากแผนการศึกษาที่จัดให้สำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็นหรือการได้ยินอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงจำเป็นจะต้องจัดการศึกษาพิเศษเป็นแผนการเฉพาะสำหรับเด็กหูหนวกตาบอดเท่านั้น

ประวัติและความเป็นมา

ประมาณปลายปี ค.ศ. 1950 โรคหัดเยอรมันแพร่ระบาดอย่างรุนแรงในประเทศออสเตรเลียและมีรายงานว่าเด็กทารกที่เกิดในช่วงนั้นเกิดมาพร้อมกับความพิการต่างๆ เช่น การเห็น การได้ยิน และความบกพร่องทางสติปัญญา อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมีความพิการร่วมกันหลายอย่าง เช่น มีตาบอดและหูหนวกมีตาบอดร่วมกับมีความบกพร่องทางสติปัญญา ในปี ค.ศ. 1960 หัดเยอรมันระบาดอย่างรุนแรงทั้งในทวีปยุโรปและสหรัฐอเมริกา ทำให้ทารกที่เกิดใหม่หูหนวกตาบอด ตาบอดปัญญาอ่อนเป็นจำนวนมาก บางรายหูหนวกตาบอดแต่กำเนิดแล้วยังมีอาการร่วม

ของความพิการอย่างใดอย่างหนึ่งเพิ่มขึ้นไปอีก เช่น มีความบกพร่องทางร่างกาย แขนขาพิการ ศีรษะเล็ก และมีความบกพร่องทางสติปัญญา และนับแต่บัดนั้นเป็นต้นมาคนทั่วไปจึงเริ่มรู้จักความพิการซ้อนประเภทหูหนวกตาบอด

ในช่วงต้นปี ค.ศ. 1960 จักษุแพทย์สองท่าน คือ อุซเซอร์ และคอนยามา (Usher and Konyama) ได้นำเสนอรายงานว่ามีผู้ป่วยประสาทตาพิการประเภทหนึ่งที่มีความผิดปกติที่จอรับภาพ (retina) โดยมีจุดดำกระจายที่เรียกว่า retinitis pigmentosa และมักมีอาการผิดปกติของประสาทหูร่วมด้วย นอกจากนี้บางคนมีหูหนวกแต่กำเนิด และมาตาบอดภายหลัง หรือบางคนมีความผิดปกติทางการเห็น เช่น บอดหรือโลวิชั่น และมีประสาทหูพิการตามมาจึงกลายเป็นคนหูหนวกตาบอด จากนั้นปลายปี ค.ศ. 1960 ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ออกกฎหมายสำหรับบุคคลหูหนวกตาบอด เพื่อพัฒนารูปแบบการให้บริการแก่เด็กประเภทนี้

ต่อมาปลายปี ค.ศ. 1964 รัฐบาลได้ออกกฎหมายการจัดการศึกษาให้กับเด็กหูหนวกตาบอดในระดับประถมศึกษาและในระดับมัธยมศึกษา และจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมบุคลากรและพัฒนาแผนการศึกษาจัดการศึกษาให้กับเด็กประเภทนี้

ลอรา บริดจ์แมน (Laura Bridgman) และเฮเลน เคลเลอร์ (Helen Keller) ซึ่งเป็นคนหูหนวกตาบอดคู่แรกที่ได้รับการศึกษาที่โรงเรียนสอนคนตาบอดเพอร์กินส์ มลรัฐแมสซาชูเซตส์ ตั้งแต่นั้นมานักศึกษาก็พยายามรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับความต้องการของคนหูหนวกตาบอดได้มากขึ้น

สำหรับประเทศไทย มีการจัดการศึกษาให้คนพิการประเภทแรก คือ การศึกษาสำหรับคนตาบอด ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2482 ซึ่งมิส เจนีวีฟ คอลฟิลด์ (Genevive Caulfield) สตรีตาบอดชาวอเมริกันเป็นผู้เริ่มก่อตั้งขึ้นในลักษณะของภาคเอกชน และเมื่อปี พ.ศ. 2494 กระทรวงศึกษาธิการจึงได้จัดการศึกษาสำหรับเด็กหูหนวกเป็นประเภทแรก ต่อมาได้ขยายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปัญญาอ่อน และเด็กพิการประเภทต่างๆ ตามลำดับ แต่สำหรับการจัดการศึกษาให้เด็กหูหนวกตาบอดนั้น นับได้ว่าโปรแกรมนานาชาติ ของสถาบันฮิลตันเพอร์คิน (Hilton/Perkins International Program) เป็นองค์กรแรกที่ทำให้การสนับสนุนด้านพัฒนาบุคลากรและงบประมาณบางส่วนแก่ภาครัฐและภาคเอกชน เช่น ให้การสนับสนุนช่วยเหลือที่ศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเด็กที่มีความต้องการพิเศษสถาบันราชภัฏสวนดุสิต บ้านเด็กพิการซ้ำซ้อน ถนนรามอินทรา ศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูสมรรถภาพคนตาบอดและพิการซ้อน จังหวัดลพบุรี และจังหวัดร้อยเอ็ด โรงเรียนศึกษาพิเศษ นครปฐม เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีองค์กรเซนส์ อินเตอร์เนชันแนล (Sense International) แห่งประเทศสหราชอาณาจักร ทำหน้าที่ช่วยเหลือและดำเนินการเกี่ยวกับเด็กหูหนวกตาบอด ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็นสมาคมหูหนวกตาบอดและประสาทสัมผัสบกพร่อง สมาคมใหญ่ที่มีชื่อว่า The Association of Deafblind and Dual Sensory Impaired People ภายใต้พระบรมราชินูปถัมภ์ของเจ้าฟ้าหญิงแอนน์ แห่งสหราชอาณาจักร องค์กรนี้ทำหน้าที่สนับสนุน การให้บริการเด็กหูหนวกตาบอด และฝึกอบรมบุคลากรทั่วโลก ซึ่ง ผศ.สุวิมล อุดมพิริยะศักดิ์ จากสถาบันราชภัฏสวนดุสิตเป็นบุคคลแรกของประเทศไทยที่ได้รับทุนเมื่อปี ค.ศ. 1999 ให้ไปฝึกอบรมหลักสูตรโปรแกรมพัฒนาบุคลากรมืออาชีพ (Professional Development Program) หรือเรียก

ย่อว่า PDP และได้นำเสนอโครงการขอความช่วยเหลือเรื่องการให้บริการเด็กหูหนวกตาบอด ประเทศไทยในนามของที่ปรึกษาโครงการของเด็กหูหนวกตาบอด โรงเรียนศึกษาพิเศษนครปฐม จาก เซนส์ ร่วมกับ ฮิลตัน Hilton/Perkins International Program ซึ่งทั้งสององค์กรได้ตอบรับให้ความช่วยเหลือในการจัดอบรม ในกรณีนี้ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องทำหน้าที่สอนและดูแลเด็กหูหนวกตาบอด และเด็กพิการซ้อนเข้ารับการอบรมมากขึ้น

สาเหตุหูหนวกตาบอด

สามารถแบ่งกลุ่มได้ ดังนี้

1. ความพิการที่เกิดมาจากกลุ่มอาการ (syndrome) บางอย่าง เช่น
 - อาการดาวน์ซินโดรม (Down syndrome)
 - อาการอัสเซอร์ ซินโดรม (Usher syndrome)
 - อาการที่เกิดจากโครโมโซมผิดปกติ (Trisomy 13)
 - อาการสติคเลอร์ ซินโดรม (Stickler syndrome)
 - อาการมาร์แชลล์ ซินโดรม (Marshall syndrome)
2. สาเหตุความผิดปกติของร่างกายมาแต่กำเนิด (multiple congenital anomalies)
 - ภาวะผสมของชาร์จ (charge association)
 - ลักษณะของหัวบาตร คือ สมองขยายโตเพราะมีน้ำขัง (hydrocephaly)
 - ศีรษะเล็ก (microcephaly)
 - ทารกที่มารดาดื่มสุราจัด (fetal alcoholic syndrome)
 - ทารกที่มารดาติดยา (maternal drug abuse)
3. การคลอดก่อนกำหนด (prematurity)

4. การติดเชื้อของมารดาขณะตั้งครรภ์
 - เอ็ดส์ (AIDS)
 - หัดเยอรมัน (Rubella)
 - เริม (Herpes)
 - ซิฟิลิส (Syphilis)
 - การติดเชื้อปรสิตทอกโซพลาสมาที่พบในเนื้อดิบ
5. สาเหตุหลังคลอด (post - natal causes)
 - การขาดออกซิเจน (asphyxia)
 - บาดเจ็บ และ กระทบกระเทือนบริเวณศีรษะ (head injury / trauma)
 - สมองอักเสบ (encephalitis)
 - การอักเสบของเยื่อหุ้มสมองและสมอง (meningitis and encephalitis)

๑๓๑

ผลกระทบสภาวะหูหนวกตาบอด

การเรียนรู้ของมนุษย์ 90 เปอร์เซ็นต์ ได้รับจากการเห็น และการได้ยิน แต่สำหรับเด็กหูหนวกตาบอดไม่สามารถรับข้อมูลข่าวสารจากช่องทางหลักนี้ได้ (McInnes and Treffry. 1993 : 2) ได้กล่าวว่า “ผู้ที่สูญเสียประสาทสัมผัส หลายอย่างพร้อมกันโดยเฉพาะบุคคลตาบอด - หูหนวกนั้นจะเป็นบุคคลที่เข้าใจยากที่สุดในบรรดาคนพิการ เพราะการสูญเสียของเขามีได้หมายความว่าเขาคือคนตาบอดที่หูไม่ได้ยิน หรือเป็นคนหูหนวกที่มองไม่เห็นเท่านั้น” ผลกระทบที่มากจากการสูญเสียทั้งการเห็นและการได้ยินจะทำให้เด็กสูญเสียประสาทสัมผัสอย่างน้อย 2 อย่างดังกล่าว ซึ่งอาจเรียกเด็กประเภทนี้ว่า เด็กที่มีความบกพร่องทางประสาทสัมผัสหลายอย่าง (Multi - Sensory Deprived หรือ MSD) พวกเขาไม่สามารถที่จะใช้ทั้งทักษะในการเห็นและการได้ยิน ในการรับรู้ข่าวสารที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ ปัญหาเหล่านี้ทำให้เกิดความยุ่งยากในการดำรงชีวิตมาก เพราะทำให้เกิดภาวะดังต่อไปนี้

1. การขาดความสามารถในการสื่อสารอย่างมีความหมายกับบุคคลรอบตัวและสิ่งแวดล้อม
 2. ไม่สามารถรับรู้ความเป็นไปที่เกิดขึ้น
 3. ไม่สามารถบอกความต้องการของตนได้อย่างแท้จริง
 4. ขาดแรงกระตุ้นที่ทำให้เกิดแรงจูงใจ ในการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม
 5. ถูกผู้อื่นเรียกว่าปัญญาอ่อน หรือ มีปัญหาทางพฤติกรรม
 6. ไม่สามารถพัฒนาความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเองได้
 7. มีข้อจำกัดในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม
 8. ขาดความสามารถในการคาดเดาเหตุการณ์
- ปัญหาของเด็กหูหนวกตาบอดที่สำคัญที่สุดคือปัญหาเรื่องการสื่อสาร ในประเทศสหราชอาณาจักร มีบุคคลหูหนวกตาบอดประมาณ 23,000 คน (Sense International : Factsheet 10 : 1999) ซึ่งมีสาเหตุหลากหลาย บางคนก็เป็นมาแต่กำเนิดในขณะที่บางคนก็เกิดภายหลัง สิ่งที่ทำทลายความสามารถของนักวิชาการ คือ การสร้างรูปแบบการสื่อสารกับบุคคลหูหนวกตาบอด เรียกว่า ระบบรวม (total communication approach) ได้แก่
- ใช้การพูด (สูญเสียการได้ยินไม่มาก)
 - ใช้ภาษาเขียน โดยการเขียนลงบนฝ่ามือ
 - ใช้ภาษามือหลายแบบ (ภาษามือแบบสัมผัส (tactual sign) ภาษามือที่ทำบนฝ่ามือ)
 - การสะกดนิ้วมือ
 - การแสดงออกทางสีหน้า และท่าทาง
 - ใช้รูปภาพ วาดรูปที่สัมผัสได้
 - ใช้วัตถุจริงเพื่อเชื่อมโยงความหมาย (object reference)
 - ใช้สัญลักษณ์
 - อักษรเบรลล์ (Braille)
 - ระบบมูน (Moon)
 - วิธีทาโดมา (Tadoma method)

บทบาทของผู้ที่ทำงานกับบุคคลหูหนวกตาบอด

บทบาทของผู้ที่ช่วยเหลือเด็กหูหนวกตาบอด ซึ่งในที่นี้เรียกว่า *intervenor* ซึ่งอาจจะเป็น ครู นักกระตุ้นพัฒนาการ พ่อแม่ ฯลฯ *intervenor* คือ การเป็นล่าม เป็นผู้นำทาง และเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกให้เด็กหูหนวกตาบอด มีโอกาสในการเรียนรู้

สรุปหน้าที่หลักของ *intervenor* มีดังนี้

[Julie Reed (*Intervenor*) อ้างใน McInnes, J.M. and Treffry, J.A. (1986 : 107)]

1. ทำหน้าที่เป็นเสมือน หู และตา ของเด็กหูหนวกตาบอด และต้องพยายามนำเด็กเหล่านี้ให้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นด้วย
2. พยายามจัดหาแรงจูงใจจากสิ่งแวดล้อม เพื่อเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้
3. เปิดโอกาสให้เด็กหูหนวกตาบอดมีโอกาสเลือกและตัดสินใจบ้าง
4. ช่วยแปล และอธิบายข้อมูลต่างๆ เพื่อให้เด็กหูหนวกตาบอดได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน
5. ใช้วิธีการสื่อภาษาที่เหมาะสมกับเด็กหูหนวกตาบอดโดยการใช้ระบบรวม และยอมปรับเปลี่ยนวิธีอื่นที่เหมาะสมหากจำเป็น

6. พยายามฝึกและช่วยให้เด็กสามารถทำกิจกรรมประจำวันได้ เช่น การไปซื้อของ หรือ การเดินเล่น

7. เป็นผู้นำทางที่ดี

8. จัดบันทึกผลการสังเกต ประเมินผล เพื่อประสานงานกับบุคคลอื่น และเพื่อประเมินความก้าวหน้าของเด็กร่วมกัน

9. เปิดโอกาสให้เด็กได้มีกิจกรรมร่วมกับบุคคลอื่นในเวลาว่าง เช่น เล่นกีฬา ร่วมกิจกรรมทางสังคม

10. พยายามสร้างสายสัมพันธ์ที่ดี เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้อง

การเตรียมความพร้อม

การเตรียมความพร้อมให้เด็กหูหนวกตาบอดทำได้โดยการฝึกทักษะต่างๆ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาในด้านของทักษะการเจริญเติบโตเชิงสังคม (*social growth*) ซึ่งได้แก่ทักษะกล่อมเนื้อ ทักษะทางสติปัญญา ทักษะการช่วยเหลือตนเอง การพัฒนาอารมณ์ ตลอดจนทักษะการฝึกอาชีพ ซึ่งทำให้เขาเหล่านั้นสามารถดำรงชีวิตด้วยความมั่นใจและเป็นอิสระมากขึ้น

สุวิมล อุคมพิริยะศักดิ์

บรรณานุกรม

- McInnes, J.M. and Treffry, J.A., *Deafblind Infants and Children : A Development Guide*. Canada : University of Toronto Press, 1993.
- McLetchie, B. and Riggio, M. *Competencies for Teachers of Learners Who Are Deafblind*. Watertown, MA : Perkins School for the Blind, 1995.
- Milies, B. *Overview on Deaf - Blindness*. DB-Link. New York : Helen Keller National Center, 1995.
- Milies, B. and Riggio, M. *Remarkable Conversations : A Guide to Developing Meaningful Communication with Children and Young Adults who are Deafblind*. Watertown, MA : Perkins School for the Blind, 1999.
- Sense International. *Congenital Deafblindness, Acquired Deafblindness & Sensory Impairment*. Factsheets in Core Module 3 a : U.K. 1999.